

**ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОЇ
КУЛЬТУРИ імені Івана Боберського**

Кафедра педагогіки та психології

Криштанович С. В.

**Лекція 2
СУЧАСНА ПАРАДИГМА ВИЩОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ВИМОГ
РИНКУ ПРАЦІ**

з навчальної дисципліни

„МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ”

для студентів спеціальності 241 „Готельно-ресторанна справа”,
рівень освіти – магістр

“ЗАТВЕРДЖЕНО”

на засіданні кафедри педагогіки та психології

“31” серпня 2021 року № 1

Зав.каф _____ В. Ф. Соловійов

© Криштанович С. В.

Тема 2. Сучасна парадигма вищої освіти в контексті вимог ринку праці

План

1. Болонський процес як засіб інтеграції й демократизації вищої освіти в Україні.
 - 1.1. Загальна характеристика Болонського процесу.
 - 1.2. Основні принципи Болонського процесу.
2. Компетентнісний підхід як основа змісту, форм і методів навчання.
 - 2.1. Загальні характеристики та етапи впровадження компетентнісного підходу.
 - 2.2. Базові поняття компетентнісного підходу: компетенція та компетеність.

1. Болонський процес як засіб інтеграції й демократизації вищої освіти в Україні

1.1. Загальна характеристика Болонського процесу

Болонський процес – це процес структурного реформування національних систем вищої освіти країн Європи, зміни освітніх програм і потрібних інституційних перетворень у закладах вищої освіти Європи.

Болонський процес на рівні держав було започатковано 19 червня 1999 році підписанням 29 міністрами освіти від імені своїх урядів документа, який назвали «Болонська декларація».

Його метою було створення до 2010 року європейського наукового та освітнього простору задля підвищення спроможності випускників вищих навчальних закладів до працевлаштування, поліпшення мобільності громадян на європейському ринку праці, підняття конкурентоспроможності європейської вищої школи.

Історія Болонського процесу офіційно почалася з підписання Болонської декларації у 1999 році, проте її передісторія сягає 1954 року, коли було підписано Європейську культурну конвенцію, в якій наголошується на

необхідності заохочення громадян усіх держав до вивчення мов, історії та культури інших країн і спільної для них культури.

Наступний етап Болонського процесу відбувся у Празі 19 травня 2001 року, де представники 33 країн Європи підписали Празьке комюніке. Головні рішення цього саміту такі: країни знову підтвердили свою позицію щодо цілей, визначених Болонською декларацією; учасники високо оцінили активну участь у процесі Європейської асоціації університетів (EUA) та національних студентських спілок Європи (ESIB); вони відзначили конструктивну допомогу з боку Європейської комісії та висловили свої зауваження щодо подальшого процесу, беручи до уваги різні цілі Болонської декларації.

На сьогодні 48 європейських країн, включно з Україною, є його учасниками.

У 2005 міністр освіти Станіслав Ніколаєнко в Бергені підписав Болонську декларацію від імені України.

1.2. Основні принципи Болонського процесу

Болонська конвенція закріпила **6 основних принципів освітнього процесу**:

1. Введення двоциклового навчання: додипломного та післядипломного. Додипломний цикл передбачає одержання 1-го академічного ступеня (бакалавр). При цьому тривалість навчання на додипломному циклі має бути не менше 3 і не більше 4 років. Успішне завершення 1-го циклу відкриває доступ до 2-го циклу — післядипломного. Навчання впродовж 2-го циклу може передбачати отримання ступеня магістра (через 1-2 роки навчання після одержання 1-го ступеня) і/або докторського ступеня (за умови загальної тривалості навчання 7-8 років).

2. Запровадження системи кредитів на основі Європейської системи трансферу оцінок (ECTS). ECTS обумовлює кредитно-модульну організацію навчального процесу, яка базується на поєднанні модульних технологій навчання та залікових освітніх одиниць (кредитів). Зменшує навантаження на студентів, оскільки за умов її впровадження відсутні сесії. Система не

передбачає обов'язкового семестрового екзамену для всіх студентів. Протягом навчального семестру студенти складають два модульні контролі під час тижнів, вільних від аудиторних занять, а їх знання оцінюються за 100-бальною шкалою. Студенти, які за результатами модульних контролів здобули з конкретних навчальних дисциплін не менше від встановленої мінімальної кількості балів, атестуються з цих дисциплін із виставленням їм державної семестрової оцінки («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно») відповідно до шкали переведення. Студенти, атестовані з оцінкою «незадовільно», зобов'язані складати семестрові іспити. Семестрові іспити можуть також складати студенти, які бажають покращити оцінку, отриману за результатами модульних контролів. Оцінювання знань на іспитах здійснюється у 100-бальній шкалі з наступним переведенням у державну оцінку.

3. Контроль якості освіти передбачається здійснювати акредитаційними агентствами, незалежними від національних урядів і міжнародних організацій. Оцінка буде ґрунтуватися не на тривалості або змісті навчання, а на тих знаннях, уміннях і навичках, що їх отримали випускники. Одночасно будуть встановлені стандарти транснаціональної освіти.

4. Розширення мобільності студентів, викладацького складу та іншого персоналу для взаємного збагачення європейським досвідом. Передбачається зміна національних законодавчих актів у сфері працевлаштування іноземців.

5. Забезпечення працевлаштування випускників. Усі академічні ступені й інші кваліфікації мають бути затребувані європейським ринком праці, а професійне визнання кваліфікацій має бути спрощене. Для забезпечення визнання кваліфікацій планується повсюдне використання Додатка до диплома, рекомендованого ЮНЕСКО.

6. Забезпечення привабливості європейської системи освіти. Одним із головних завдань, що має бути вирішене в рамках Болонського процесу, є залучення в Європу більшої кількості студентів з інших регіонів світу. Вважається, що введення загальноєвропейської системи гарантії якості освіти,

кредитної системи накопичення, легко доступних кваліфікацій тощо сприятиме підвищенню інтересу європейських та інших громадян до вищої освіти.

Основні цілі Болонського процесу зводяться до:

- побудова Європейського простору вищої освіти як передумови розвитку мобільності громадян з можливістю їх працевлаштування;
- посилення міжнародної конкурентоспроможності як національної, так і в цілому європейської системи вищої освіти;
- досягнення більшої сумісності та порівнянності систем вищої освіти;
- формування та зміцнення інтелектуального, культурного, соціального та науково-технічного потенціалу окремих країн та Європи в цілому;
- підвищення визначальної ролі університетів у розвитку національних і європейських культурних цінностей;
- змагання з іншими системами вищої освіти за студентів, вплив, гроші та престиж.

2. Компетентнісний підхід як основа змісту, форм і методів навчання.

2.1. Загальні характеристики та впровадження компетентнісного підходу

Методологічною основою сучасних досліджень із професійної освіти є компетентнісний підхід, який у «Національному освітньому глосарії: вища освіта» обґрунтовано як: *«Підхід до визначення результатів навчання, що базується на їх описі у термінах компетентностей. Компетентнісний підхід є ключовим методологічним інструментом реалізації цілей Болонського процесу»*

Компетентнісний підхід в освіті є спробою інтегрувати освіту майбутніх фахівців у відповідність до запиту ринку праці. З реалізацією компетентнісного підходу в навчальному процесі є можливість якісної зміни підготовки майбутніх фахівців у їхній професійній діяльності.

Компетентнісний підхід в нормативному та практичному аспектах дає змогу вирішити загальні проблеми у певній сфері діяльності за допомогою набутих теоретичних знань, спрямованих на конкретні завдання або ситуації.

Компетентнісний підхід відображає «інтегральний прояв професіоналізму, в якому поєднуються елементи професійної і загальної культури, досвіду, який конкретизується у певній системі знань, умінь, готовності до професійного вирішення визначених завдань та проблем».

Компетентнісний підхід передбачає забезпечення студентів не лише знаннями, вміннями і навичками, але й певним досвідом, а саме кваліфіковано виконувати свою професійну діяльність, завдання з упевненістю у власних силах. *Пріоритетну позицію в компетентнісному підході* щодо формування професійної компетентності майбутніх фахівців відіграє не його інформованість, а вміння усувати проблеми, що виникають у його професійній діяльності та послідовна переорієнтація зі засвоєння знань на формування певних навичок і створення умов щодо оволодіння комплексом компетенцій. Тому, зазначений підхід окреслює такий зміст освіти, що не зводиться до теоретичного компонента, а виробляє цілісний досвід щодо рішення життєвих проблем, виконання ключових функцій, компетенцій, соціальних ролей.

Компетентнісний підхід у вищій освіті повинен реалізовувати два основні завдання, а саме:

1) освіта повинна формувати у студентів якості, необхідні для реалізації професійної діяльності, тобто має формувати якості, які необхідні роботодавцю;

2) критерії та параметри оцінки результатів сучасної освіти повинні бути уніфіковані і виражатися у термінах і результатах, які можуть бути інтерпретовані та враховані в будь-якому освітньому закладі будь-якої країни.

Отже, *реалізація компетентнісного підходу спрямована на:*

– доповнення та покращення освітнього процесу щодо набуття знань, умінь та навичок студентів;

– орієнтацію вищої освіти на виробничий сектор та підвищення потенціалу майбутніх фахівців з огляду на політичні, економічні, соціальні та культурні трансформації, які відбуваються у світі та в державі;

- розвиток професійно важливих якостей особистості, пріоритетними серед них виступають мотивація до професійної діяльності, вміння успішно адаптуватися на практиці, критичне мислення, вміння управляти людьми, здатність та відповідальність щодо прийняття необхідних рішень, гнучкість, креативність, емоційний інтелект тощо;
- реалізацію в освітньому процесі основних положень професійної підготовки майбутнього фахівця;
- розроблення нових дисциплін професійного спрямування та удосконалення міждисциплінарних зв'язків;
- розроблення моделі формування професійної компетентності майбутніх фахівців;
- застосування інформаційних технологій та інноваційних методів навчання, залученню студентів до участі в різного роду тренінгах, майстер-класах зі створення бізнес-середовищ, практикумах у різних типах освітніх установ та інших організаціях.

2.2. Базові поняття компетентнісного підходу: компетенція та компетентність

Важливим для визначення методики формування майбутніх фахівців є сутнісно-змістовні характеристики, що формують базові поняття – «компетенція», «компетентність» та «професійна компетентність».

Провівши теоретичний аналіз педагогічної літератури, ми бачимо, що в ній існують різні тлумачення понять «компетенція» і «компетентність».

У «Словнику іншомовних слів» обидва поняття походять від латинського «*competere*», що означає «відповідаю», «підходжу», а латинське слово «*competens*», означає «здібний», «той, що відповідає вимогам». Зміст сучасних тлумачних словників, доводить, що **«компетенція** – це якість, коло повноважень», а **«компетентність** – це авторитетність, досвідченість».

«Компетенція» розглядає, як: коло повноважень, питань, у яких фахівець добре поінформований, володіє знаннями та досвідом у тій чи іншій

сфері; характеристика індивіда як авторитетного фахівця, що володіє знаннями цієї сфери діяльності і не тільки; наперед задана вимога до освітньої підготовки (стандарт), потенційна можливість, елемент компетентності тощо.

Як стверджує Н. Зимня, **компетенція** – це єдність знань, умінь і взаємозв'язків у процесі професійної діяльності, що визначаються посадовими інструкціями, конкретними ситуаціями й бізнес-цілям організації. Дещо інша думка у вчених Е. Зеєра, А. Павлова й Е. Симанюка, а саме на відміну від знань, умінь та навичок, що передбачають дію за аналогією зі зразком, компетенція передбачає наявність досвіду незалежної діяльності, що ґрунтується на універсальних знаннях.

Отже, **компетенція** – це сукупність знань, умінь та досвіду у певній сфері, які необхідні для виконання обов'язків, прописаних у посадовій інструкції, відповідно до законодавства.

Щодо поняття «компетентність», то воно є широкоживаним у сьогочасній педагогічній науці та практиці. Це поняття відображає наявні зрушення у професійній освіті, які відбуваються під впливом факторів навколишнього середовища, вимог ринку праці до рівня фаховості спеціалістів.

У Законі України «Про вищу освіту» (2019) зауважено, що **«компетентність** – це динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти».

У словнику «Професійна освіта» компетентність тлумачать як сукупність знань та умінь фахівця, необхідних для його успішної професійної діяльності: уміння аналізувати, передбачати результати діяльності тощо.

У виданні «Педагогіка: Велика сучасна енциклопедія» поняття **«компетентність»**, окрім професійних знань, умінь і навичок, містить у собі такі якості, як уміння вчитися, оцінювати, ініціативність, співробітництво, здатність креативно мислити.

Поняття «*компетентність*» за визначенням Міжнародної ради стандартів для навчання, досягнень та освіти (International Board of Standards for Training, Performance and Instruction – IBSTPI) – «це здатність кваліфіковано реалізовувати свої повноваження».

У «Національному освітньому глосарії: вища освіта», тлумачення поняття «*компетентність*» подається за проектом Тюнінг Європейської Комісії, як «динамічна комбінація знань, розуміння, умінь, цінностей, інших особистих якостей, що описують результати навчання за освітньою/навчальною програмою. Компетентності покладені в основу кваліфікації випускника. Компетентність (компетентності) як набуті реалізаційні здатності особи до ефективної діяльності не варто плутати з компетенцією (компетенціями) як наданими особі повноваженнями».

Відповідно до Державного освітнього стандарту, «*компетентність* – здатність особи успішно соціалізуватися, навчатися, провадити професійну діяльність, яка виникає на основі динамічної комбінації знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей».

Види компетентності:

– Інтегральна компетентність – узагальнений опис кваліфікації, що виражає її основні компетентнісні характеристики щодо професійної діяльності та/або навчання.

– Загальні компетентності – універсальні компетентності, що не залежать від предметної області, але важливі для успішної подальшої професійної та соціальної діяльності здобувача вищої освіти в різних галузях та для його особистісного розвитку.

– Спеціальні (фахові, предметні) компетентності – компетентності, актуальні для конкретної предметної області, які є важливими для успішної професійної діяльності за певною спеціальністю на певному рівні НРК.

Аналіз наукової літератури свідчить про відсутність єдиного поняття «компетентність» З огляду на те, що в різних авторів поняття компетентності

має свої відмінності, всі вони дотримуються думки про її розкриття в межах професійної діяльності.

Компетентність розглядаємо як набір компетенцій у формі знань, умінь і вимог, які допомагають індивіду ефективно діяти або реалізовувати певні функції професійної діяльності, бути цілеспрямованим, використовуючи особистісні характеристики для досягнення успіху.

За виданням «Професійна освіта: словник», професійна компетентність – це «сукупність знань, умінь, які необхідні для результативної професійної діяльності, вміння проводити аналіз, визначати наслідки цієї роботи

Систематизуючи визначення «професійна компетентність» розкриємо його сутність (рис. 1).

Рис. 1. Сутність поняття «професійна компетентність»

Основою запровадження компетентного підходу у формуванні галузевих стандартів вищої освіти (ГСВО) є Національна рамка кваліфікацій, яка діє в Україні з 6 січня 2012 року.

Національна рамка кваліфікацій — системний і структурований за компетентностями опис кваліфікаційних рівнів. Нормативно-правовий документ, прийнятий в Україні в 2011 році.

Призначена для використання з метою розроблення, ідентифікації, співвіднесення, визнання, планування і розвитку кваліфікацій.

Містить опис кваліфікаційних рівнів від нульового (базові загальні знання, розуміння найпростіших понять про себе і довкілля, основ безпечної поведінки) до восьмого (концептуальні та методологічні знання в галузі чи на межі галузей знань або професійної діяльності).

В редакції 2020-го року НРК має 8 рівнів (рис.2).

Рівень вищої освіти	Ступінь вищої освіти	НРК України	QF-EHEA	EQF-LLL
Початковий рівень (короткий цикл)	Молодший бакалавр	5 рівень	Короткий цикл	5
Перший (бакалаврський)	Бакалавр	6 рівень	Перший цикл	6
Другий (магістерський)	Магістр	7 рівень	Другий цикл	7
Третій (освітньо-науковий)	Доктор філософії	8 рівень	Третій цикл	8
Науковий	Доктор наук	8 рівень		

Рис. 2. Зіставлення з європейськими рамками кваліфікацій

Отже, ключові професійні компетентності які необхідні кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності:

- комплексне розв’язання завдань;
- креативність;
- стресостійкість;
- критичне мислення;
- гнучке мислення;
- аналітичне мислення;
- уміння керувати людьми;
- оцінка та аналіз інформації;
- комунікативність;
- підприємливість;

- адаптивність;
- цікавість.

Рекомендована література

Основна:

1. Калашнікова Л. М., Жерновникова О. А. Педагогіка вищої школи у схемах і таблицях : навч. посіб. – Харків, 2016. – 260 с.
2. Каплінський В. В. Методика викладання у вищій школі: навч. посіб. /В. В Каплінський. – Вінниця : Ніланд ЛТД, 2015 – 224 с.
3. Педагогіка вищої школи [Електронний ресурс] : підручник / В. П. Головенкін; КПІ ім. Ігоря Сікорського. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Електронні текстові дані (1 файл: 3,6 Мбайт). – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. – 290 с.

Допоміжна:

1. Волкова Н. П. Педагогіка: посібник/Н. П. Волкова. - К.: Академія, 2012. - 615 с.
2. Гуль Я. Проблеми української вищої освіти у контексті Болонського процесу / Яна Гуль, Світлана Криштанович // Сучасні тенденції розвитку індустрії гостинності : зб. тез доп. між нар. наук.-практ. конф. – Львів : ЛДУФК імені Івана Боберського, 2021. – С. 301–303.
3. Данилевич М. В. Критерії сформованості готовності майбутніх фахівців галузі фізичної культури до професійної діяльності / М. В.Данилевич, В. Р. Гуцуляк, О. В.Романчук // Економіко-соціальні відносини в галузі фізичної культури та сфері обслуговування : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. – Львів, 2019. – С. 71–72.
4. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. / А. І. Кузьмінський. - Київ : Знання, 2011. - 486 с.
5. Хрестоматія з педагогіки вищої школи: навч. посібник для вищих навч. закладів / уклад. В. І. Лозова [та інші] ; за заг. ред. В. І. Лозової. – Харків, 2011. - 408 с.
6. Криштанович М. Особливості формування професійно-педагогічної компетентності викладача закладу вищої освіти у провідних країнах Європи / Мирослав Криштанович, Світлана Криштанович // Освітні обрії. – 2020. – № 1(50). – С. 18–21.
7. Криштанович М. Ф. Роль і значення досвіду формування професійно-педагогічної компетентності викладача ЗВО в США і Канаді / М.Ф. Криштанович, С. В. Криштанович // Захист прав і свобод людини та

громадянина в умовах формування правової держави : зб. тез VIII Всеукр. наук.-практ. конф. – Львів, 2019. – С. 234–237.

8. Криштанович С. Критерії ефективності в управлінні організаційними комунікаціями / С. Криштанович, А. Бойко // Сучасні тенденції розвитку індустрії гостинності : зб. тез між нар. наук.-практ. конф. – Львів : ЛДУФК імені Івана Боберського, 2020. – С. 313-315.

9. Криштанович С. В. Формування компетентностей менеджера в сучасній Україні/ С. В. Криштанович, В. Беспала // Економіко-соціальні відносини в галузі фізичної культури та сфері обслуговування : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. – Львів, 2019. – С. 55–57.

10. Комунікативний менеджмент : силабус курсу освітнього ступеня "бакалавр" / розроб. Криштанович С. В. - Львів, 2020. - 6 с.

11. Паска М. Унікальність підготовки фахівців спеціальності 241 «Готельно-ресторанна справа» / Марія Паска, Уляна Гузар // Сучасні тенденції розвитку індустрії гостинності : зб. тез. II Міжнар. наук.-практ. конф. (7–8 жовт. 2021 р.). – Львів : ЛДУФК імені Івана Боберського, 2021. – С. 314–316.

12. Паска М. Особливості підготовки фахівців для сфери обслуговування зі спеціальності „Готельно-ресторанна справа” / М. Паска // Сучасні тенденції розвитку індустрії гостинності : зб. тез міжнар. наук.-практ. конф. – Львів : ЛДУФК імені Івана Боберського, 2020. – С. 391–393.

13. Паска М. Формування професійних компетентностей магістрів спеціальності 241 „Готельно-ресторанна справа” / Марія Паска // Маркетинг XXI століття: виклики змін : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 25-річчю заснування кафедри маркетингу і комерційної діяльності ХДУТ / редкол. О. Черевко. – Харків, 2020. – С. 263–265.